

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI DIREKTOR VA
MUTAXASSISLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

“TASDIQLAYMAN”
Maktabgacha ta’lim tashkilotlari
direktor va mutaxassislarini qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish
instituti
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
D.Z.Dustov
2026 yil



“MAKTABGACHA VA MUSIQIY TA’LIM” KAFEDRASI

**“MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA
IQTISODIY TARBIYA”**

tanlov modulidan

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

Ta’lim turi:	<u>Malaka toifasi</u>
Malaka oshirish muddati:	1 oy (100 soat)

TOSHKENT-2026

Annotatsiya: “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya” moduli doirasida tuzilgan bo‘lib, zamonaviy talablar asosida maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilariga maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda ularning ayrim iqtisodiy hodisalarni anglashi hamda iqtisodiyotga bo‘lgan kognitiv qiziqishlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadigan o‘yin faoliyati tashkil etish ko‘nikmalarini shakllantirish va kasbiy kompetentligini muntazam oshirishni nazarda tutadi.

Tuzuvchilar: MTTDMQTMOI “Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası
p.f.f.d (PhD) M.M.Rizayeva

Taqrizchilar: MTTDMQTMOI “Maktabgacha va inklyuziv ta’lim” kafedrası
dotsenti M.Z.Fayzullayeva

Alfraganus universiteti "Pedagogika va psixologiya"
kafedrası,pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsenti
D.F.Salimova

Malaka oshirish toifasi:

Maktabgacha ta’lim musiqa raxbari
Maktabgacha ta’lim tarbiyachisi

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Ilmiy kengashining 2026-yil 29-январ 1-sonli qarori bilan ma’qullangan.

MUNDARIJA

I.	KIRISH	4
II.	TEXNOLOGIK XARITA	6
III.	MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR	9
IV.	O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR	40
V.	MODUL YUZASIDAN MALAKA ISHI MAVZULARI	41
VI.	TARQATMA MATERIALLAR	43
VII.	ATAMALAR IZOHLI LUG'ATI	47
VIII.	FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR	48

KIRISH

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hozirgi kunda mamlakatimizning eng muhim strategik maqsadlaridan biridir. Fuqarolarning moliyaviy farovonligi va moliyaviy xavfsizligini ta'minlash orqali jamiyat a'zolarining farovon yashashi kafolatlanadi. Moliyaviy savodxonlik "Fuqarolarga shaxsiy moliya bo'yicha mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga, moliyaviy qarashlar asnosida taklif etilayotgan moliyaviy tushunchalardan xabardor bo'lishga imkon beradigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar to'plami" deb tushuniladi. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish maqsadida ko'pgina mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda ham, samarali moliyaviy ta'lim uchun milliy strategiyalar, individual moliyaviy ta'lim dasturlari, qo'shma harakatlar rejalari, moliyaviy vakolatlar doirasi (to'plamlari) ishlab chiqilmoqda.

Bir necha mamlakatlar tajribasini o'rganish natijalari aholini samarali moliyaviy xulq-atvor ko'nikmalariga doimiy o'rgatishni ta'minlash, maktabgacha yoshdagi davrda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish imkoniyati va maqsadga muvofiqligini isbotlash zarurligini ta'kidlaydi: ilk moliyaviy ma'lumotlarning sezgirlik darajasi 3-7 yoshni tashkil etadi. Maktabgacha yosh shaxsni shakllantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi va u moliyaviy savodli shaxsni shakllantirish uchun zarur bo'lgan, uning keyingi rivojlanishi uchun asos bo'ladi, bu mas'uliyat, ehtiyotkorlik, irodali fazilatlar, qiziqish, bilish faoliyati, hissiy tajribaga ochiqlik va hamdardlik kabi individual psixologik xususiyatlarni o'z ichiga oladi.

Ushbu o'quv-uslubiy majmua maktabgacha ta'lim va tarbiyaning innovatsion modellarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etish, pedagog-tarbiyachilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash, tarbiyalanuvchilarning intellektual, estetik va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar alohida ahamiyatga molikdir.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2025-yil 29-avgustdagi 323-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya" tanlov moduli maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy ta'limi ham bolaning kognitiv rivojlanishi, tarbiyalanuvchilarni rag'batlantirish shakllari va modul doirasida yoritilgan.

Ushbu o'quv-uslubiy majmua Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti malaka oshirish kurslarining o'quv dasturiga asosan ishlab chiqilgan.

“Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya” tanlov modulining o‘quv-uslubiy majmua maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarini malakasini oshirish kursining namunaviy o‘quv dasturi asosida tuzilgan bo‘lib, u maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilariga maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda ularning ayrim iqtisodiy hodisalarni anglashi hamda iqtisodiyotga bo‘lgan kognitiv qiziqishlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadigan o‘yin faoliyati tashkil etish ko‘nikmalarini shakllantirish va kasbiy kompetentligini muntazam oshirishni nazarda tutadi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modul maqsadi: Maktabgacha ta’lim darajasida moliyaviy vakolatlar strategiyasini ishlab chiqish erta yoshdanoq moliyaviy savodxonlikni shakllantirish hamda O‘zbekistonda ta’lim jarayonining uzluksizligi va uzviyligini ta’minlash zarurati bilan belgilanadi ko‘nikmalarini rivojlantirishga o‘rgatish.

Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

bolaning moliyaviy savodxonlikni shakllantirish maqsadida ta’lim jarayonida maktabgacha ta’lim o‘quv rejalari mazmunini o‘zlashtirishi o‘yin, aloqa, badiiy, kognitiv, ilmiy tadqiqot va boshqa o‘ziga xos faoliyatlarini tashkil etish bilimga ega bo‘ladilar;

moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun “Tejamkor bola” o‘yinli ta’lim faoliyatini tashkil etish bo‘yicha ko‘nikma va malakaga ega bo‘ladilar;

bolalarda ma’naviy-iqtisodiy fazilatlar: ehtiyotkorlik, tashkilotchilik, halollik, adolatlilik, samaradorlik, tadbirkorlik va boshqalarni tarbiyalashga bog‘liq mavzularni yoritishga doir ko‘nikma va malakaga ega bo‘ladilar;

o‘yin orqali ta’lim berishda: kuzatuvchi, rejissyor va fasilitator pedagog tushunchalarini farqlay oladilar;

“Tejamkor bola” o‘yinli faoliyatini tashkil etish uchun resurslarni, to‘plamlar tayyorlash malakalariga ega bo‘ladilar;

bolaning xarajatlar va xarajatlar bo‘yicha birinchi moliyaviy qarorlarni qabul qilish, “istayman” va “mumkin” tushunishni o‘yin orqali shakllantirish bo‘yicha ko‘nikma va malakaga ega bo‘ladilar.

TEXNOLOGIK XARITA

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi 3-7 yoshli bolalarda ilk moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish (nazariy 2 soat)			
35 daqiqa	Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish mazmuni.	Ma'ruza, Aqliy hujum.	Elektron doska, marker, skotch, daftar, ruchka, mavzu yuzasidan tayyorlangan slaydlar	Tinglovchilar yangi mavzuni tinglaydilar. Berilgan savollar asosida o'zlarining faoliyatlari bilan bog'lagan holda aqliy hujumda ishtirok etadilar
35 daqiqa	Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda maktabgacha ta'lim mazmuniga qo'yilgan talablar.	Ma'ruza, Bahs munozara Juft bo'lib ishlash	Mavzu yuzasidan tayyorlangan slaydlar. Elektron doska, marker, skotch, daftar, ruchka	Taqdimot xulosasi, savol-javob Vazifani juft bo'lib bajaradilar
10 daqiqa	Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlari mustahkamlanadi	Mustahka mlovchi topshiriq	Tarqatma materiallar, rangli qog'oz; qaychi va elim	Tinglovchilar fikrini bayon qilib rangli ip o'ramini keyingi tinglovchiga ulotiradi
80 daqiqa	2-Mavzu: "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyati mavzusida 5-7 yoshli bolalar uchun resurslarni, to'plamlar tayyorlash (amaliy 2soat)			
35 daqiqa	Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan moliyaviy mavzuga oid suhbatlar mazmuni	Ma'ruza, Tushunchalar tahlili" metodi	Elektron doska, marker, skotch, daftar, ruchka, mavzu yuzasidan tayyorlangan slaydlar	Tinglovchilar o'rganilayotgan mavzu yuzasidan fikrlarini mustaqil bayon etadilar, shaxsiy mulohazalarni misollar bilan asoslaydilar
20 daqiqa	Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyatini asosida ishlashni takomillashtirilish	Ma'ruza, Mustahka mlovchi topshiriq	Mavzu yuzasidan tayyorlangan slaydlar. Elektron doska, marker, skotch, daftar, ruchka	Mavzuning mazmuniga mos muammolarni atroflicha o'rga-nish orqali mohiyatini yoritadilar, ularni keltirib chiqaruvchi omillarni izlab, hal qilish imkoniyatlarini topadilar
25 daqiqa	Mavzu yuzasidan tinglovchilarning resurslar bilan ishlash malakalarini	Kichik guruhda ishlash	Tarqatma materiallar: kichik sohalarning ta'limiy faoliyatlardagi integrallashuvini tahlil qilish	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza, juft bo'lib ishlash

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
	mustahkamlanadi			

MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR

3.6. 1. "MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA IQTISODIY TARBIYA"

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi 3-7 yoshli bolalarda ilk moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish (80daqqa)

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish mazmuni.

2. Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda maktabgacha ta'lim mazmuniga qo'yilgan talablar

Tayanch so'z va tushunchalar: faoliyat, davomiyligi, individual, guruhli, hujjatlashtirish, malaka oshirish, moliyaviy savodxonlik, moslashuvchanlik, pul, qimmatbaho qog'ozlar, talab, iqtisodiy tarbiya

"AQLIY HUJUM" METODI.

Metod tinglovchilarni mavzu xususida keng va har tomonlama fikr yuritish, o'z tasavvurlari, g'oyalaridan ijobiy foydalanishga doir ko'nikma, malakalarni hosil qilishga rag'batlantiradi. U yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlarda ixtiyoriy muammolar yuzasidan bir necha original (o'ziga xos) echimlarni topish imkoniyati tugiladi. Metod mavzu doirasida ma'lum qarashlarni aniqlash, ularga muqobil g'oyalarni tanlash uchun sharoit yaratadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi 3-7 yoshli bolalarda ilk moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish haqida nimalarni bilasiz?

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish mazmuni.

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hozirgi kunda mamlakatimizning eng muhim strategik maqsadlaridan biridir. Fuqarolarning moliyaviy farovonligi va moliyaviy xavfsizligini ta'minlash orqali jamiyat a'zolarining farovon yashashi kafolatlanadi. Moliyaviy savodxonlik "fuqarolarga shaxsiy moliya bo'yicha mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga, moliyaviy qarashlar asnosida taklif etilayotgan moliyaviy tushunchalardan xabardor bo'lishga imkon beradigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar to'plami" deb tushuniladi. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish maqsadida ko'pgina mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda ham, samarali

moliyaviy ta'lim uchun milliy strategiyalar, individual moliyaviy ta'lim dasturlari, qo'shma harakatlar rejalari, moliyaviy vakolatlar doirasi (to'plamlari) ishlab chiqilmoqda.

Bir necha mamlakatlar tajribasini o'rganish natijalari aholini samarali moliyaviy xulq-atvor ko'nikmalariga doimiy o'rgatishni ta'minlash, maktabgacha yoshdagi davrda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish imkoniyati va maqsadga muvofiqligini isbotlash zarurligini ta'kidlaydi: ilk moliyaviy ma'lumotlarning sezgirlik darajasi 3-7 yoshni tashkil etadi.

Maktabgacha yosh shaxsni shakllantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi va u moliyaviy savodli shaxsni shakllantirish uchun zarur bo'lgan, uning keyingi rivojlanishi uchun asos bo'ladi, bu mas'uliyat, ehtiyotkorlik, irodali fazilatlar, qiziqish, bilish faoliyati, hissiy tajribaga ochiqlik va hamdardlik kabi individual psixologik xususiyatlarni o'z ichiga oladi.

Mavzu bo'yicha boshqa olimlar ilmiy asarlari qisqacha tahlili. Maktabgacha yoshdagi iqtisodiy ta'limning muhimligini ta'kidlagan holda, olimlarning aksariyati (L.N. Galkina, E.A. Kurak, I.A. Sasova, A.D. Shatova va boshqalar) uni axloqiy va mehnat tarbiyasi bilan uzviy bog'liq deb hisoblashadi: kattalar mehnatiga oid bolalarning tasavvurlari fanda moliyaviy savodxonlikning tarkibiy qismi sifatida qaraladi, mehnatsevarlik, ehtiyotkorlik, tadbirkorlik, samaradorlik, amaliylik insonning iqtisodiy jihatdan muhim fazilatlaridir.

Iqtisodiyot, mehnat va ijtimoiy-axloqiy tarbiyani batafsil integratsiyalash g'oyasi A.D. Shatovanning tadqiqotlarida keltirilgan. U katta yoshdagi bolalar iqtisodiy toifalarni muayyan hayotiy vaziyatlar bilan bog'lay olishini va topishga qodir ekanligini isbotladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy ta'limi ham bolaning kognitiv rivojlanishi nuqtai nazaridan, uni atrofida gilar va ijtimoiy voqelik bilan tanishish bilan bir qatorda ko'rib chiqiladi. Olimlarning fikriga ko'ra (I.A. Sasova, A.D. Shatova va boshqalar), eng sodda moliyaviy g'oyalarni shakllantirish jarayonida bolalarda iqtisodiy ma'lumotlarga qiziqish paydo bo'ladi, moliyaviy munosabatlarda ishtirok etish va oilalarining iqtisodiy hayotida ishtirok etish tajribasi orttiriladi. Kembrij universiteti (Buyuk Britaniya) tomonidan maktabgacha yoshdagi bolalarda odatlarni shakllantirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, pulni to'g'ri boshqarish (xususan, o'z-o'zini nazorat qilish) uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar 7 yoshga kelib shakllana boshlaydi:

1. Bolalar asta-sekin o'zlari xohlagan narsalar pul kerakligini tushunishadi;
2. Kechiktirilgan qoniqish va pul to'plash tushunchasini tushuna oladi va ehtiyojlar va istaklar o'rtasidagi farqni ko'ra oladi .

Xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida (T. Jay, S. Rashid, I. Xenidou-Dervou, K.

Moeller, K. Holden, L. Scheinholz, D. Dietrich, B. Novak va boshqalar) Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirishning quyidagi xususiyatlari tavsiflanadi:

- bolalar (4 yoshgacha) kelajakda ro'y beradigan va hayotida alohida ma'noga ega bo'lgan bir nechta voqealarni (tug'ilgan kun, kafelarga tashrif buyurish va h.k.) ajrata boshlaydilar;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) pul nima uchun kerakligini tushunishadi, uni tejash mumkin (keyinchalik sarflash); nima uchun pulni tejashni xohlashlari mumkinligi haqida tasavvurga ega bo'lish; turli tangalar va banknotalarni tavsiflash va nomlash mumkin;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) o'zlariga kerak bo'lgan va xohlagan narsalar o'rtasidagi farqni tushuntirishlari mumkin; pulni qanday sarflashni oddiy tanlash;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) olish, sarflash, pulni tejash usullari haqidagi g'oyalarni egallashlari mumkin, ular tegishli ko'nikmalarni shakllantirishi mumkin;

- bolalar (5-6 yosh) almashinuvning bir necha turiga ega: assotsiativ o'zaro munosabat (baham ko'rganligi sababli baham ko'rishdi (biror narsa berdi); qat'iy o'zaro munosabat (obyektni o'xshash yoki qimmatroq narsaga almashtirishi mumkin);

- bolalar (5-6 yoshgacha) ba'zi tanga va banknotlar ma'lum bir xaridni amalga oshirish uchun etarli qiymatga ega emasligini tushuna boshlaydilar; pulning qiymati, uni olish manbalari to'g'risida tasavvurga ega bo'lish;

- bolalar (6 yoshga qadar) almashinuv va bozorlar qanday ishlashi to'g'risida boshlang'ich (ya'ni ba'zan noto'g'ri, ba'zan to'liq bo'lmagan) tushunchaga ega (masalan, sotuvchining roli tovarlar / xizmatlar va pulni o'zgarish shaklida taqdim etish, xaridorning roli sotuvchiga pul berishdir) .

Ilmiy ishlarda ta'kidlanishicha, moliyaviy savodxonlikni shakllantirish bolalarning psixologik xususiyatlari (ular bilan o'zaro o'zaro aloqaning munosib shakllari, vositalari, usullari va texnikasini tanlang) va bu jarayonni yanada qulayroq va samarali qilish uchun amalga oshirilishi kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda ularning ayrim iqtisodiy hodisalarni anglashi hamda iqtisodiyotga bo'lgan kognitiv qiziqishlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadigan o'yin faoliyati samarali hisoblanadi.

Bir qator mamlakatlarda (Avstraliya, Buyuk Britaniya, Gonkong, Rossiya va boshqalar) maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish maqsadida quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan ish tizimi

yaratilgan:

- moliyaviy ta'limning mazmuni, vakolatlar doirasi;
- moliyaviy vakolatlarni shakllantirish bo'yicha ishlarning shakllari, usullari;
- moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish usullari.

Maktabgacha ta'lim darajasida moliyaviy vakolatlar strategiyasini ishlab chiqish erda yoshdanoq moliyaviy savodxonlikni shakllantirish hamda O'zbekistonda ta'lim jarayonining uzluksizligi va uzluksizligini ta'minlash zarurati bilan belgilanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 3-7 yoshli bolalarda ilk moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish bolaning kelajakda mas'uliyatli va ehtiyotkor shaxs bo'lib etishishi uchun asos bo'ladi.

Yosh guruhlar bo'yicha ko'nikmalar

- **3–4 yosh:** Bolalar pulning qiymati borligini va u narsalarni sotib olish uchun ishlatilishini tushuna boshlaydilar.
- **5–7 yosh:** Jamg'arish (pul yig'ish), rejalashtirish va ehtiyoj bilan xohishni ajratish ko'nikmalari shakllanadi.

Asosiy metod va usullar

1. **Sujetli-rolli o'yinlar:** "Do'kon-do'kon", "Dorixona" yoki "Sartaroshxona" kabi o'yinlar orqali bolalar "sotuvchi" va "xaridor" rollarini bajarib, to'lov qilish va qaytim olish jarayonini o'rganadilar.

2. **Tangalar va banknotlar bilan tanishuv:** Haqiqiy yoki o'yinchoq pullarni sanash, ularning shakli va rangini ajratish orqali matematik tasavvurlar va pul qadri o'rgatiladi.

3. **Jamg'arma (Kopilka):** Shaffof idishlardan foydalanish tavsiya etiladi; bu bolaga yig'ilayotgan pul miqdori ortib borayotganini vizual ko'rish imkonini beradi.

4. **Interaktiv o'yinlar:** "Monopoly Junior" yoki maxsus mobil ilovalar orqali resurslarni boshqarishning sodda qoidalarini tushuntiriladi.

Muhim tushunchalar

- **Mehnat qadri:** Pul o'z-o'zidan paydo bo'lmasligi, balki mehnat evaziga kelishi tushuntiriladi.
- **Tanlov imkoniyati:** Hamma narsani bir vaqtda sotib olib bo'lmasligi va eng keraklisini tanlash (prioritet) ko'nikmasi o'rgatiladi.
- **Tejamkorlik:** Suv, elektr energiyasi va oziq-ovqatni isrof qilmaslik ham moliyaviy tarbiyaning bir qismidir.

2.Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda maktabgacha ta'lim mazmuniga qo'yilgan talablar

Maktabgacha yoshdagi bola birinchi ijtimoiy tajribani oladi, atrofidagi dunyo haqida bilib oladi, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni kuzatadi. Bularning barchasi moliya sohasi, uning asosiy tarkibiy qismlari (mehnat munosabatlari, pul, qiymat, narx, sotib olish-sotish va h.k.) haqidagi dastlabki tasavvurlarni o'zlashtirishga yordam beradi .

Bolani inson faoliyatining iqtisodiyot sohasiga tanishtirishi shart quyidagi yosh qobiliyatlari va qobiliyatlari bilan tavsiflanadi:

- *o'zboshimchalik* (bola o'z xatti-harakatlarini ijtimoiy vaziyatga qarab tuzadi);
- *xabardor bo'lish qobiliyati va o'z-o'zini o' o'zi boshqarish* (ongli va ixtiyoriy ravishda harakat qiladi) ;
- *dunyoni, ijtimoiy hodisalarni faol rivojlantirish* , o'z tushunchasi va ularga munosabatni rivojlantirish;
- *Kattalar baholovchi munosabatiga yo'naltirish* ma'lum bir faoliyat prizmasi orqali;
- *“foydali” – “foydasiz”, “yutgan” – “yutqazgan”* tushunchalari mohiyatini tushunib eta;
- *yuqori kognitiv faollik*, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlik holatlarini hissiy idrok etish;

markazdan mahrum qilish qobiliyati ijtimoiy bilishning eng muhim mexanizmlaridan biridir (o'zini boshqa odamning o'rniga qo'yishga va nafaqat o'zning, balki birovning nuqtai nazarini ham hisobga olgan holda narsalarga uning pozitsiyasidan qarashga tayyorlik) va boshqalar.

Mamlakatimizda maktabgacha ta'limni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar erta va maktabgacha yoshdagi bola shaxsini uning yoshi va shaxs qobiliyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga muvofiq ko'p qirrali taraqqiyotga yo'naltirilgan, ijtimoiy tajriba orttirilishi uchun axloqiy normalar va vakolatlarni shakllantirish, uzluksiz ta'limga tayyorgarlik ko'rsatishga qaratilgan.Bu, shu qatorda, maktabgacha yoshdagi bolalarni pul munosabatlari muhim rol o'ynaydigan jamiyatdagi zamonaviy iqtisodiy munosabatlar sharoitlari bilan bosqichma-bosqich va maqbul tanishtirishni nazarda tutadi. Ushbu komponentlar to'rtta yo'nalishda taqdim etilgan:

- “Pul va pul operatsiyalari”;
- “Shaxsiy moliyani boshqarish”;
- “Moliyaviy tavakkalchiliklar”;
- “Moliya dunyosi

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi iqtisodiy mustaqillik sari qo'yilgan ilk qadam bo'ldi. Mustaqil yosh davlatimiz siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri bank tizimini isloh qilishning dastlabki bosqichida 1991-yilda qabul qilingan «Banklar va bank faoliyati to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonuni bozor sharoitlariga mos banklar institutini vujudga keltirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab berdi.

«Bank» so'zi italyancha «Banca» so'zidan olingan bo'lib, «stol», aniqrog'i «pulli stol» degan ma'noni anglatadi. XII asrlarda Genuyada pul almashtiruvchilarni «Bancherii» deb atashgan. Agar puldorlardan birortasi ishonchni oqlamasa va o'z ishiga mas'uliyatsizlik qilsa, u o'tirgan stolni sindirib tashlashgan va uni «Banco rotto», ya'ni «bankrot» deb atashgan. Bugungi kunda bizga ma'lum bo'lgan «bankrot» so'zi ham italyancha «Banca rotto» so'zidan olingan.

O'zbekiston Respublikasining «Banklar va bank faoliyati to'g'risida»gi qonunida bankka quyidagicha ta'rif berilgan: «Bank – tijorat tashkiloti bo'lib, bank faoliyati deb hisoblanadigan quyidagi faoliyat turlari majmuini amalga oshiradigan yuridik shaxsdir: yuridik va jismoniy shaxslardan omonatlar qabul qilish; qabul qilingan mablag'lardan tavakkal qilib kredit berish; investitsiyalash uchun foydalanish; to'lovlarni amalga oshirish¹

Tovar-pul munosabatlarining vujudga kelishi va ularning rivojlanib borishi banklarning paydo bo'lishiga asos soldi. O'rta asrlarda banklar dastlab puldorlar tomonidan pulni qabul qilish va boshqa davlat shahar puliga almashtirib berish asosida kelib chiqqan. Keyinchalik puldorlar bo'sh turgan mablag'laridan foyda olish maqsadida qarz so'ragan subyektlarga vaqtinchalik foydalanishga bergan. Bu hol pul almashtiruvchi puldorlarning bankirlarga aylanishga olib kelgan.

Bankning hozirgi zamon vazifalari

1. Vositachilik roli jismoniy shaxslardan qabul qilib olgan mablag' larni yangi binolar, asbob-uskunalar va boshqa ishlab chiqarish vositalariga investitsiya qilish maqsadida kredit oladigan firma va korxonalar o'rtasida vositachi vazifasini bajaradi

2. To'lovlarni amalga oshirishda ishtirokchilik roli tovarlar, qimmatli qog'ozlar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun talabnomalar, majburiyatlar va cheklarni kliring asosida o'zaro surishtirishga asoslangan elektron to'lovlar orqali naqd pulsiz hisob-kitoblarni olib boradi.

3. Kafolatchilik roli bank kafolatchi sifatida tovarlar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun to'lovlarni to'lashga imkoniyati etmayotgan bank mijozlari qarzlarini akkreditiv ochish yo'li bilan yoki faktoring operatsiyalari orqali to'laydi.

¹ O'zbekiston Respublikasining «Banklar va bank faoliyati to'g'risida»gi Qonuni, 3-bet – T.: Adolat, 2003.

4. Agentlik (dallollik) roli bank mijozlar mulkini boshqarish va himoya qilish, mijozning topshirig'iga binoan uning qimmatli qog'ozlarini muomalaga chiqarish va joylashtirish kabi yumushlarni bajarishda agentlik vazifasini o'taydi.

5. Siyosiy roli ijtimoiy maqsadlarni hamda iqtisodiyotning rivojlanishini ko'zlab davlat tomonidan yuritilayotgan siyosat targ'ibotchisi vazifasini bajaradi.

Qadimgi va zamonaviy pullar haqida ta'limiy o'yinlar uchun resurs ta'minotini ochib bering "Telegram" mashqi

Tarbiyachilardan kichik guruhlar tashkil etadi. Duskaga gapning bitta so'zi tushirilib yoziladi. Har bir kichik guruh stolida so'zli kartochkalar bo'ladi. Tushirilib qoldirilgan so'zni stoldagi kartochkalardan mosini tanlab duskaga joylashtirish kerak bo'ladi. Bu ish bir necha variantda takrorlanishi mumkin.

O'yin doirasida tarbiyachilarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda ularning ayrim iqtisodiy hodisalarni anglashi hamda iqtisodiyotga maktabgacha yoshdagi bolalarga tushuntirishda bilish faoliyatlarini rivojlantirish. Bunday o'yinlar mashg'ulot jarayonida va o'yindan tashqari vaqtlarda guruh yoki yakka-yakka o'tkaziladi. Bunda o'yin mazmuni va natijasi puxta aniqlanadi.

Moliyaviy bilimlar / tushunchalar	Moliyaviy ko'nikmalar va xulq-atvor odatlari	Moliyaviy munosabatlar
O'yinlarda, tengdoshlari va kattalar bilan muloqotda, xonada taniqli iqtisodiy tushunchalardan etarli darajada foydalanadi.	Bola atrofdagi obyektiv va moddiy dunyoda, tabiiy muhitda o'zini munosib tutadi.	Kattalar iqtisodiy faoliyatiga qiziqish ko'rsatadi (ota-onalar nima qilishini biladi, o'zini g'amxo'rlik his qiladi, yangi xaridlarni yoqtiradi).
Turli savdo joylari va muassasalarini (bozor, do'kon, chodir, yarmarka, supermarket va boshqalar) biladi va nomlaydi.	O'zining yoki boshqa birovning xatosini tuzatishga harakat qiladi.	Kambag'allik va boylik holatini tushuntiradi.
U siz do'konlarda emas, balki bozorda savdolashishingiz mumkinligini biladi.	U ishlashni, o'zi uchun foydali ishlarni qilishni va boshqalarni xursand qilishni yaxshi ko'radi.	Iqtisodiyotning asosiy sifati ma'nosini tushunib etadi.
	Savdo korxonalarida	Narsalarning buzilishi,

<p>Milliy pul birligi- soʻmni, yaqin va uzoq xorijdagi baʼzi valyutalarning nomlarini biladi.</p> <p>Kelgusi sayohat uchun pul almashish mohiyatini tushunadi.</p> <p>U “bank” tushunchasi va bankning maqsadi bilan tanish.</p> <p>Bir nechta yangi kasblarni, faoliyati mazmunini (menejer, dasturchi va boshqalar) biladi.</p> <p>Reklama bilan bogʻliq kasblarni biladi (reklama ishlab chiqaruvchisi, reklama ishlab chiqaruvchisi, reklama faoliyati qatnashchilari va boshqalar).</p> <p>Reklamaning turli turlarini biladi va nomlaydi (bosma, radio va televideniye reklama, transportda reklama, reklama taxtalari va boshqalar)</p>	<p>oʻzini tutishni biladi (qichqirmaydi, tilanchilik qilmaydi, ota-onalar bilan kerakli xarid qilish imkoniyatini muhokama qiladi).</p> <p>Oʻyin va faoliyat uchun taqdim etilgan barcha narsalarni (qogʻoz, qalam, boʻyoqlar, oʻyinchoqlar, oʻyinlar va boshqalar) ehtiyotkorlik bilan, oqilona va iqtisodiy jihatdan foydalanadi.</p> <p>U qoidaga amal qiladi: “Hech narsani tashlamang, agar uning umrini uzayтира olsangiz. Agar sizga bu narsa kerak boʻlmasa, uni hadya etish, boshqa odamga berish yaxshiroqdir.”</p> <p>Boshqalarga sovgʻalar berishni yaxshi koʻradi va bundan quvonch his qiladi</p>	<p>narsalarning sinishi haqida tashvishlar.</p> <p>U zaif, kasal, keksa, tirik mavjudotlarga hamdardlik bildiradi va ularga achinadi, tabiatga gʻamxoʻrlik qiladi.</p> <p>U kattalarga yordam berishdan mamnun, boshqa odamlarga yordam berish kerakligini tushuntiradi</p>
--	---	---

Nazorat savollari

1. Pul nima va nima uchun kerak?
2. Bozor va pul tushunchasi qanday oʻrgatiladi?
3. Tejamkor bola tushunchasini taʼriflab bering.

4.Kelajakda pullar va iqtisodiy munosabat haqida bolalar bilan qanday o‘yinlar olib boriladi?

5.Oila byudjeti nima?

6.Bankamat nima uchun kerak?

7.Qadimgi va zamonaviy pullar haqida ta’limiy o‘yinlar uchun resurs ta’minotini ochib bering.

8.Moliyaviy maqsadlarim mavzusida suhbat rejasini t

2-Mavzu: “Tejamkor bola” o‘yinli ta’lim faoliyati mavzusida 5-7 yoshli bolalar uchun resurslarni, to‘plamlar tayyorlash (80daqqa)

Reja:

1.Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan moliyaviy mavzuga oid suhbatlar mazmuni

2.Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun “Tejamkor bola” o‘yinli ta’lim faoliyatini asosida ishlashni takomillashtirish.

Tayanch so‘z va tushunchalar:suhbat,moliyaviy rejalar, Tejamkor bola” o‘yinli ta’lim faoliyati,o‘yin faoliyati,ehtiyoj,talab,tadbirkorlik,teng,xarid,tanga,pul munosabatlari,oila budjeti

“BAHS MUNOZARA” METODI.

Bahs-munozara metodi — bu ta’lim jarayonida o‘quvchilarning fikrlashini faollashtirish, mustaqil fikr bildirish, dalillash, tinglash va bahslashish madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladigan interaktiv metoddir.

Bahs-munozara metodining maqsadi mavzuni chuqur tushunishga erishish.Tinglovchilarda tanqidiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish hamda o‘z fikrini asoslab ayta olishga o‘rgatish.Tinglovchilarda qarama-qarshi fikrlarni hurmat qilish madaniyatini shakllantirish

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan moliyaviy mavzuda qanday suhbatlar tashkil etish mumkin?

1.Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan moliyaviy mavzuga oid suhbatlar mazmuni

Suhbat metodi— bu psixologik tadqiqotlarda, ta’limda va so‘rovlarda ma’lumot to‘plash uchun qo‘llaniladigan og‘zaki muloqot usuli bo‘lib, unda psixolog yoki so‘rovchi maxsus savollar orqali respondentdan (suhbatdoshdan) ma’lumot oladi, bu esa ma’lum bir mavzu bo‘yicha chuqur tushuncha va fikrlarni o‘rganishga yordam beradi.

Asosiy xususiyatlari:

- **Og‘zaki aloqa:** Asosan gaplashish orqali amalga oshiriladi.
- **Ma’lumot olish:** Respondentning fikrlari, tuyg‘ulari, tajribalari va xatti-harakatlari haqida ma’lumot to‘plash.
- **Mavzuga asoslangan:** Belgilangan mavzu atrofida savol-javoblar orqali olib boriladi.
- **Moslashuvchan:** Savollar tuzilishi o‘zgartirilishi, qo‘shimcha savollar berilishi mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan muloqot qilish ularning nutqi va shaxsiyatini shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi.

Suhbat turlari va yosh xususiyatlari

- **3-4 yosh:** Bu yoshdagi bolalar bilan asosan qisqa va aniq mavzularda muloqot qilinadi; tizimli suhbat metodi hali to'liq qo'llanilmaydi.

- **4-5 yosh:** Qisqa muddatli, bolaning kundalik hayotiga oid (masalan, o'yinchoqlar, oila) suhbatlar o'tkaziladi.

- **6 yoshdan:** Suhbat mustaqil mashg'ulot sifatida shakllanadi; bolalar o'z fikrlarini erkinroq bayon qila oladilar.

Suhbat uchun qiziqarli mavzular (2025)

Bolalarni muloqotga chorlash uchun quyidagi savollardan foydalanish tavsiya etiladi:

- **Qiziqishlar:** "Sening sevimli hayvoning qaysi va nima uchun?", "Bugun bog'chada senga eng yoqqan narsa nima bo'ldi?".

- **Tasavvur:** "Agar sening sehring bo'lsa, dunyoni qanday o'zgartirarding?", "Agar o'simliklar gapira olsa, ular nima degan bo'lardi?".

- **Hissiyotlar:** "Seni nima baxtli qiladi?", "Qachon o'zing bilan faxrlanasan?".

- **Orzular:** "Katta bo'lsang kim bo'lmoqchisan?".

Bolalar bilan moliyaviy mavzuga oid suhbatlar uchun mavzular.

1. Pul nima va nima uchun kerak?

2. Bozor va pul

3. Tejamkor bola

4. Kelajakda pullar va iqtisodiy munosabat

5. Oila byudjeti

6. Bankamat nima uchun kerak?

7. Qadimgi va zamonaviy pullar

8. Moliyaviy maqsadlarim

2. Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyatini asosida ishlashni takomillashtirilish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi 3-7 yoshli bolalarda ilk moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish mazmunini hayotga tatbiq etish maktabgacha yoshdagi bola shaxsining ko'p qirrali rivojlanishiga, shu jumladan ilk moliyaviy-iqtisodiy vakolatlarni shakllantirishga hamda real moliyaviy-iqtisodiy vaziyatlarda ratsional xatti-harakatlarini belgilovchi ijtimoiy-shaxsiy fazilatlar, qadriyatlarga yo'naltirilgan qiymat yo'nalishlarini shakllantirishga imkon beradi.

Ta'kidlash joizki, moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish turli ta'lim yo'nalishlarini rivojlantirishda maktabgacha ta'lim standarti talablariga muvofiq

amalga oshiriladi, bunda moliya masalalarini iqtisodiyot, mehnat va axloqiy toifalar yagonaligi, integratsiya tamoyili asosida ta'lim jarayonining yaxlitligi sharoitida kompleks o'rganishni ta'minlaydi. Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyati ishlab chiqildi. "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyatiga maktabgacha ta'lim tashkilotlarining 4 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarida moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishga qaratilgan.

"Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyatining ta'lim vazifalari orasida quyidagilarni ajratish kerak: bolalarning ilk moliyaviy tushunchalarini, asosiy moliyaviy toifalarni, uy-ro'zg'or yuritish usullarini o'zlashtirish; iqtisodiy ko'nikmalar va qobiliyatlarni shakllantirish.

O'quv vazifalari bolalarda turli kasb vakillariga hurmat, mehnat faoliyati obyektlariga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, shuningdek, ma'naviy-iqtisodiy fazilatlar: ehtiyotkorlik, tashkilotchilik, halollik, adolatlilik, samaradorlik, tadbirkorlik va boshqalarni tarbiyalashga bog'liq.

Quyidagilar haqida fikrlarni shakllantirish :

- **pul:** daromad manbai (odamlar o'z mehnatlari uchun ishlaydilar va olishadi); turli xil qiymatlarga ega (xarid qobiliyatiga ega: bir so'm, besh so'm va boshqalar); boshqacha ko'rinishga ega; u bilan nima qilish mumkin (ular to'lov vositasi: oziq-ovqat, kiyim-kechak, o'yinchoq sotib oling); qayerda saqlanishi mumkin (ular to'plash vositasidir);

- **oilaviy byudjet** (oila a'zolarining daromad manbalari, voyaga etgan oila a'zolari tomonidan olingan pul), uni rejalashtirish (daromad va xarajatlar taqqoslanishi va ma'lum bir vaqt oralig'ida rejalashtirilishi kerak (uy uchun to'lov), xaridlar zarur va ixtiyoriy bo'lishi mumkin);

- **bozor tushunchalari:** tovarlar, mahsulotlar sotib olish; tovarlarni sotish; tovarlarning qiymati; tovarning inson uchun ahamiyati (mahsulotlar – hayotni ta'minlash uchun, tish cho'tkasi va tish pastasi – sog'lig'ini saqlash uchun, kitob – bilim olish va h.k.);

Ko'nikmalarni shakllantirish:

- o'z ehtiyojlarini oilaviy byudjet imkoniyatlari bilan o'lchash, boshqa oila a'zolarining ehtiyojlarini ta'kidlash, pulni ehtiyotkorlik bilan ishlatish (g'ijimlash emas, yirtmaslik, yo'qotmaslik);

- resurslarga (suv, issiqlik, elektr energiyasi) ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish usullarini qo'llash va ularni tejamkor iste'mol qilish (qo'lni sovunlaganda suvni o'chiring, katta suv bosimini ochmang, xona eshigini yoping, derazalarni izolyatsiya qiling, bir vaqtning o'zida bir nechta yorug'lik manbalarini yoqmang va hokazo);

- nutqda eng oddiy iqtisodiy tushunchalarni ("pul", "narx", "valyuta", "arzon",

“qimmatroq”, “tovarlar”, “ish haqi”, “mahsulot”, “bank”, “birja”, “byudjet” va boshqalar);

- turli mamlakatlar pullariga hurmat qoidalarini qo'llash (valyuta nomi, himoya qilish va saqlash);

- iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq kasblarni mustaqil nomlash;

- “reklama” tushunchasining ma'nosini, uni kim ishlab chiqaradi, nima reklama qilinadi (oziq-ovqat, o'yinchoqlar, maishiy texnika, kiyim-kechak), reklama qilinayotgan mahsulotga qanday munosabatda bo'lish (siz taklif qilingan narsalarni darhol sotib olmaysiz, o'ylab ko'rishingiz kerak, mahsulot haqida halol aytib berganingizni aniqlashingiz kerak);

- “mehnat” – “mahsulot” – “pul” tushunchalari o'rtasidagi munosabatlarni tushunish;

- iqtisodiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarini (ehtiyotkorlik, tirishqoqlik, pokizalik, ehtiyotkorlik, intizomi) tarbiyalash .

“Tejamkor bola” o'yinli ta'lim faoliyati mazmunini o'zlashtirish natijasida bola quyidagi imkoniyatlarga ega bo'ladi:

- asosiy iqtisodiy va moliyaviy tushunchalarning ma'nosini tushunadi;

- mehnat hayotning asosi ekanligini, har qanday ish yaxshi ekanligini anglash;

- pul mehnat orqali topilishini bilish, mehnatni baholash o'lchovi, universal almashinuv vositasidir;

- tejamkorlik va tejamkorlik xarajatlarga oqilona munosabat ekanligini tushunish (ular ma'nosiz emas, balki aniq maqsadlarga erishishga qaratilgan);

- mehnat natijalarini hurmat qilish;

- yordamga muhtoj bo'lganlarga yordam ko'rsatish muhimligini tushunish;

- pul bilan tejamkor bo'lish;

- xarajatlar va xarajatlar bo'yicha birinchi moliyaviy qarorlarni qabul qilish, “istayman” va “mumkin” va hokazolarni tushunishni o'zaro bog'lash.

Bolaning moliyaviy savodxonlikni shakllantirish maqsadida ta'lim jarayonida maktabgacha ta'lim o'quv rejalari mazmunini o'zlashtirishi o'yin, aloqa, badiiy, kognitiv, ilmiy tadqiqot va boshqa o'ziga xos tadbirlarda amalga oshiriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning barcha turdagi faoliyatini integratsiyalashuv uchun asos bo'lib xizmat qiluvchi kommunikativ, obyektiv va o'yin faoliyatining etakchi o'rni ega.

Kichik guruhlarda ishlash. Tarbiyachilar 4 kishidan iborat bo'lgan kichik guruhlarda quyidagi vazifani birgalikda bajaradilar: berilgan so'zli kartochkalardan bolalarga o'yinli ta'lim shaklida ishlanma uchun resurs tuzing.

Masalan: O'zbekistonning yangi banknotalari dizaynini o'ylab toping.

Gruhlarga vazifani bajarish uchun vaqt beriladi. Guruh ishini yakunlagach tayyorlagan resursni taqdim etadilar

Ism: _____

Familya: _____

Sana: _____

O'zbekistonning yangi banknotalari dizaynini o'ylab toping

Eski pullar-Ishlatilmaydi

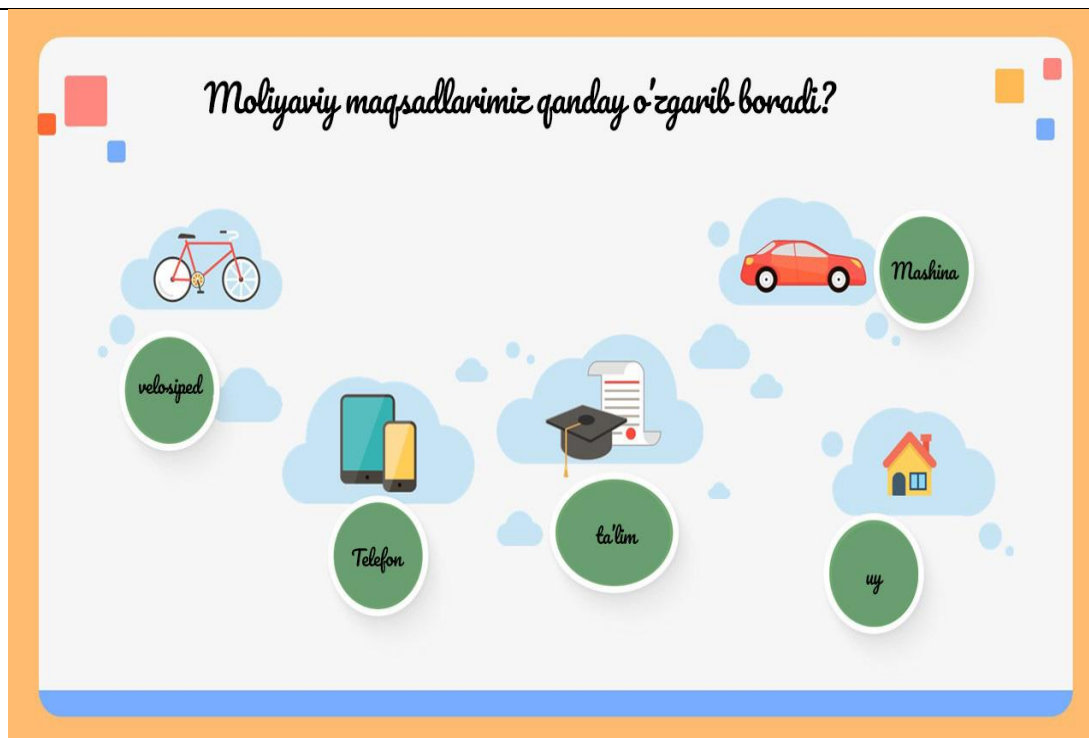




Amalda ishlatiladigan pullar



Moliyaviy maqsadlar.....



2. Banknotalardagi ajralib turuvchi belgilarni top



3. Moliyaviy firibgarlik nima?



“TEJAMKOR BOLA” MAVZUSIDA MAKTABGA TAYYORLOV UCHUN TA’LIM-TARBIYA JARAYON ISHLANMASIDAN NAMUNA.

1. “Transport vositalari – hayotimizda muhim yordamchilar” ta’lim-tarbiya jarayon ishlanmasi.

Maqsad: “Transport vositalari – hayotimizda muhim yordamchilar” mavzusida hayotiy jarayonlardagi maxsus transport turlari : Tez yordam mashinasi, yong‘in xavfsizlik mashinasi, obodonlashtirishda ko‘makchi mashinalar, xizmat mashinalari haqida tushuncha bilan tanishtirish. Bolalar nutqida maxsus transportlarni to‘g‘ri aytish, bilish va inson faoliyatidagi o‘rnini anglashga o‘rgatish. Maxsus mashinalar mavzusidagi kognitiv fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish.

Faoliyatning borishi: Bolalarga maxsus vositalari, uning turlari, insonlar uchun transportning zaruriyati haqida tushuncha beriladi. Har bir yordamchi transport vositalarining vazifalari haqida bolalarga kognitiv bilim berish.

1. “Transport vositalari – hayotimizda muhim yordamchilar” mavzusida hayotiy jarayonlardagi maxsus transport turlari haqida fikr berish.

2. “Qiziqarli suhbat” ertagi asosida “Transport vositalari – hayotimizda muhim yordamchilar” mavzusida hayotiy jarayonlardagi maxsus transport turlari to‘g‘risida to‘liq ma’lumot beriladi.

3. “Juftini birlashtir” o‘yini.

O‘yin jarayoni: Bolalar har bir transport uchun uni boshqaradigan kasb egalari birlashtiriladi. Tez yordam, o‘t o‘chirish, pul yig‘ish, obodonlashtirish maxsus mashinalarini kasb egalari bilan birlashtirish.





“Qiziqarli suhbat” ertak

Bugun dushanba .Har dushanba kuni barcha ishga,o‘qishga shoshiladi.O‘z haydovchilarini kutayotgan maxsus mashinalar qiziqarli suhbat boshlashdi.

So‘zni doimo xizmatda bo‘lgan tez tibbiy yordam mashinasi boshladi.

Tibbiy mashina:Bizlar har kuni har soatda xizmatdamiz.Shifokorlar doimo xizmatda.Biz bilan birga xavfsizlik mashinalari ham tinmadilar.Shaharda bayram oldi tayyorgarligi,mehmonlar ko‘p kelgan.Havo salqin,lekin obodonlashtirish mashinalari ham o‘z ishlarini to‘liq bajardilar.Ish juda jadal bo‘lgani uchun yoqilg‘i tashuvchi mashinalar ham o‘z ishlarini puxta bajardilar.

Lekin hamma o‘z ish vazifasini yo gapirdi,yoki ozgina maqtansa ham, bir chetda pul yig‘uvchi maxsus mashina indamadi.Buni sezgan o‘t o‘chirish mashinasi so‘z boshladi.

O‘t o‘chirish mashinasi:To‘g‘ri biz hammamiz tartib va intizomga rioya qilib ishlaymiz.Aytingchi qay birimiz shu xizmat mashinalari ichida “Xotirjamlik va baraka” mashinasi bo‘lishi mumkin?

Hamma mashinalar o‘ylab qolishdi.

Mashinalarning eng keksasi katta yuk mashinasi so‘z boshladi.

Yuk mashinasi:Men doimo har biringizni xizmatingizdan faxrlanganman.Lekin sizlar insonni favqulodda holatida,tashvishli holatlarida yordamga shaylanasiz.Lekin sizlarni qatoringizda bir mashina shu nomga juda munosib.U bizni tinch va xotirjam hayotimizni nishonasi.Bu sensan dedi pul yig‘ish mashinasiga qarab.Seni timsolingda tinchlik va barakani ko‘ramiz.Har bir borgan maskaningda tinchlik va tartiblilik.Seni ishingga havas qilaman.Doimo shijoat bilan ishla deb duo qildi yuk mashinasi.

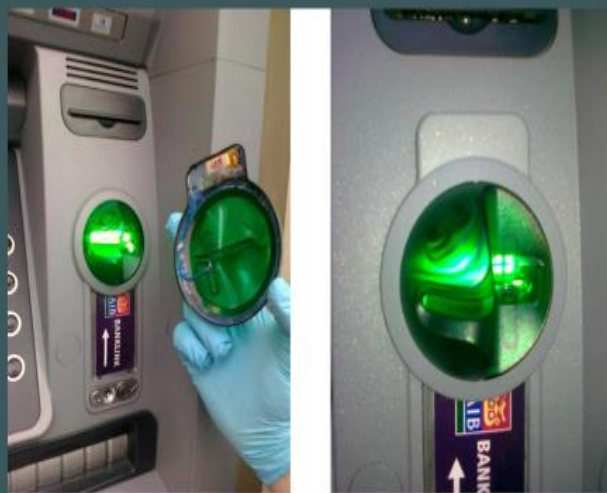
Pul yig‘ish mashinasi:Men har biringizni suhbatingizni rosa havas qilib tingladim.Meni ishim ham kerakli ish ekan.Rahmat yuk bobo.Men ham o‘z xizmatimdan faxrlanaman.

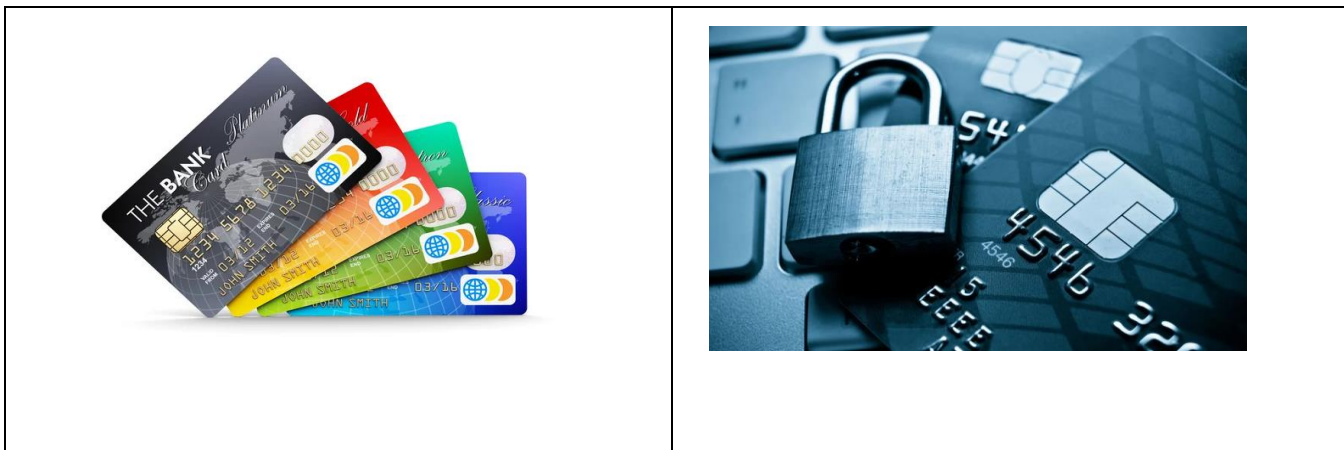
Barcha mashinalar uning so‘zlarini maqulladilar.Ish vaqti boshlandi.Hamma o‘z belgilangan manzili tomon ketdi.

Ertak asosida savol javob:

1.Ertakda qanday hayotimizda muhim yordamchi mashinalar faoliyati yoritilgan?

2. Eng katta yoshdagi bobo mashina vazifasi nima?
3. Qaysi mashinalar doimo xizmatda?
4. Eng kamtarin mashina nima ish qiladi?
5. Sen qanday mashinada haydovchi bo‘lishni istarding?





“Tejamkor bola” mavzusida maktabga tayyorlov uchun o‘yinlardan namunalar

1-o‘yin. “Bola va birgalikda savdo” o‘yini.

Maqsad: Bolalarga moliyaviy rejalashtirish va oqilona sotib olish tamoyillarini ko‘rsatish, tovar qiymatining kelib chiqishini va moliyaviy xavfsizlik asoslarini tushuntirish. Bolalarga do‘konda savdo qilish faoliyatiga o‘rgatish.

Resurslar: Do‘kon rastasi, mahsulotlarni solish uchun qog‘oz xalta, aravacha, meva va sabzavotli rasm tarqatmalar, pul, plastik karta, sotuvchi, xaridor.

Faoliyatning borishi:

1.Do‘kon bo‘ylab sayohat. Do‘konga muntazam ravishda birgalikda sayohat qiling. Farzandingizga ro‘yxatingizdan mahsulotni o‘zi tanlash imkoniyatini bering. Savatga solib qo‘ygan barcha buyumlarning narxini hisoblashga, shuningdek paketlardagi oziq-ovqat mahsulotlarining yaroqlilik muddatini tekshirishga taklif qilish, unga do‘konga birinchi mustaqil sayohatni taklif qilish.

2. Xaridlar ro‘yxatini ko‘rish va tartiblash Xaridlar ro‘yxatini tuzganingizga ishonch hosil qiling. Birinchi marta u oddiy bo‘lishi kerak, ko‘pi bilan uchta mahsulot: masalan, non, olma va sut

3. Savdo va to‘lov turlari Qaysi xaridlarni kutayotganingizni muhokama qiling: agar sut bo‘lsa, unda qanday, qaysi paketda, qanday saqlash muddati bilan, qanday narxda.

4. Muvaffaqiyatli savdo. Bolalarga amalga oshirilgan savdo yuzasidan fikr almashish. Bolaga ortgan pulni hisoblash. Tejamkorlikka o‘rgatish.

Qo‘shimcha: Bolalar bilan mayda tanga pullarni soni bo‘yicha ajratish. Bolalarga tangalarni maxsus idishga yig‘ish ko‘nikmasini shakllantirish.

E‘tiborga molik jihat: Bolalarga savdo qilish, pul sarflash bilan birga pul tejash, pulni ishlatishdagi savdo qoidalarini ham tushuntirish. Naqd va plastik karta to‘lovlari haqida tushuntirish.

2-o‘yin “Bola va erkin savdo” o‘yini.

Maqsad: Bolalarga moliyaviy rejalashtirish va oqilona sotib olish tamoyillarini ko'rsatish, tovar qiymatining kelib chiqishini va moliyaviy xavfsizlik asoslarini tushuntirish. Bolalarga do'konda savdo qilish faoliyatiga o'rgatish. Bolalarga mahsulotlarni sotib olish, savdo turlari – chakana, ulgurji savdo, mahsulotlarning narxi va uni nimaga bog'liqligi, arzon va qimmatbaho mahsulotlar haqida tushuncha beriladi.

Resurslar: Do'kon rastasi, mahsulotlarni solish uchun qog'oz xalta, aravacha, meva va sabzavotli rasm tarqatmalar, pul, plastik karta, sotuvchi, xaridor.

Faoliyatning borishi:

1. Do'kon bo'ylab sayohat. Bolaning do'konga yaxshi yo'naltirilganligini, kassa yonida o'zini ishonchli his qilishini va tovarlarning narxiga va etkazib berishga e'tibor berishini tushunganingizda, unga do'konga birinchi mustaqil sayohatni taklif qiling.

2. Xaridlar ro'yxatini ko'rish va tartiblash. Xaridlar ro'yxatini tuzganingizga ishonch hosil qiling. Birinchi marta u oddiy bo'lishi kerak, ko'pi bilan beshta mahsulot: masalan, non, sabzi, bodring va sut.

3. Savdo va to'lov turlari Qaysi xaridlarni kutayotganingizni muhokama qiling: agar bodring bo'lsa, unda qanday, qaysi paketda, qanday saqlash muddati bilan, qanday narxda.

4. Muvaffaqiyatli savdo. Bolalarga amalga oshirilgan savdo yuzasidan fikr almashish. Bolaga ortgan pulni hisoblash. Tejamkorlikka o'rgatish.

Qo'shimcha: Bolalar bilan mayda tanga pullarni soni bo'yicha ajratish. Bolalarga o'xshash tovarlarning narxi nima uchun farq qilishini muhokama qiling: masalan, qadoqlash hajmi tufayli yoki har bir ishlab chiqaruvchi uchun har xil.

E'tiborga molik jihat: Bolalarga savdo qilish, pul sarflash bilan birga pul tejash, pulni ishlatishdagi savdo qoidalarini ham tushuntirish. Naqd va plastik karta to'lovlari haqida tushuntirish.

3-o'yin "Bola va tartibli savdo" o'yini.

Maqsad: moliyaviy rejalashtirish va oqilona sotib olish tamoyillarini ko'rsatish, tovar qiymatining kelib chiqishini va moliyaviy xavfsizlik asoslarini tushuntirish. Bolalarga do'konda savdo qilish malakasini shakllantirish. Bolalarning pul haqidagi tasavvurini mustahkamlash.

Resurslar: Do'kon rastasi, mahsulotlarni solish uchun qog'oz xalta, aravacha, meva va sabzavotli rasm tarqatmalar, pul, plastik karta, sotuvchi, xaridor.

Faoliyatning borishi:

1. Do'kon bo'ylab sayohat. Bolaning do'konga yaxshi yo'naltirilganligini, kassa yonida o'zini ishonchli his qilishini va tovarlarning narxiga va etkazib berishga e'tibor berishini tushunganingizda, unga imkoniyatlarga ko'ra mahsulotni tanlashni taklif qiling (menda 50 ming so'm bor, va xaridda non, tvorog, tuxum olishimiz kerak).

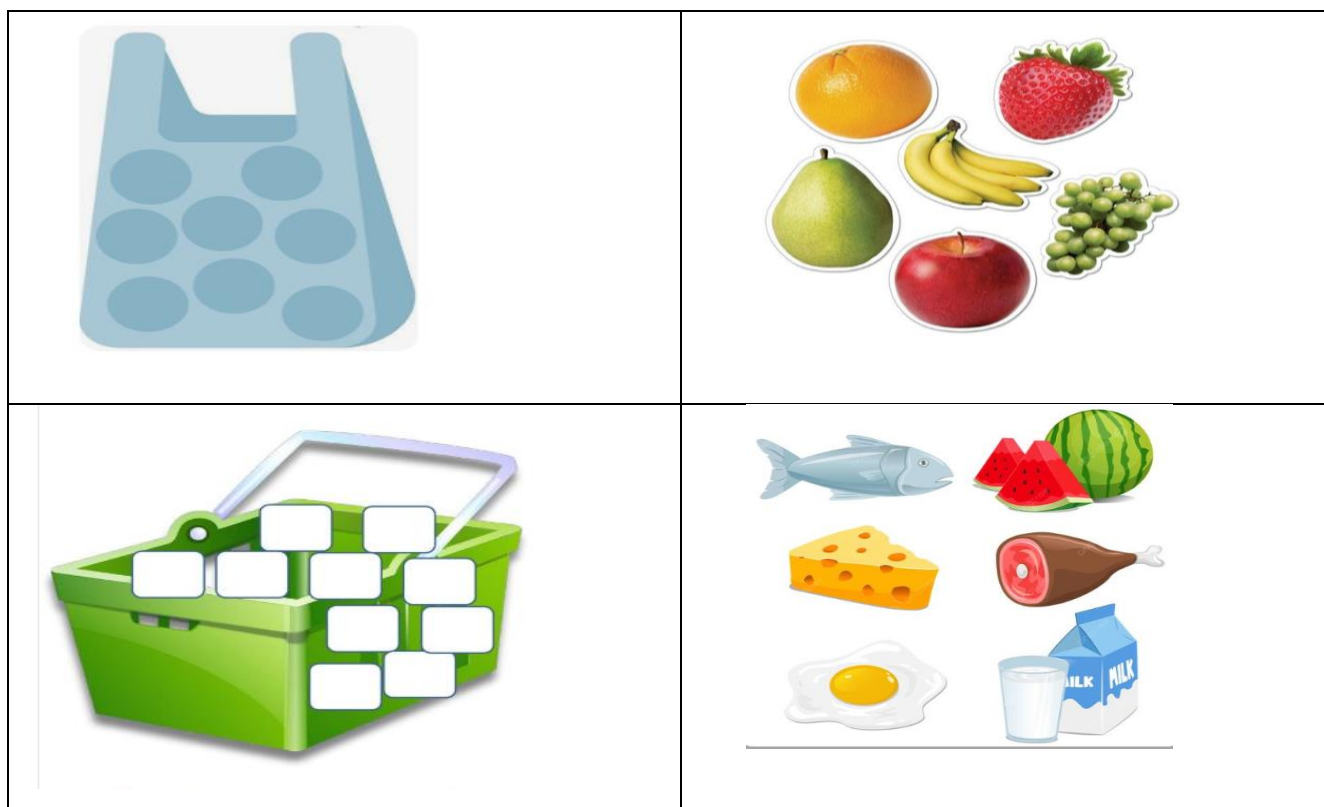
2. Xaridlar ro'yxatini ko'rish va tartiblash Xaridlar ro'yxatini tuzganingizga ishonch hosil qiling. Bolalarning tovarlar toifalari haqidagi g'oyalarini birlashtirish, ya'ni 10 ta, 20 ta, donalik tuxum savdosi, tvorog 1, 2, 2.5 foizli mahsulot xarididagi muhokama.

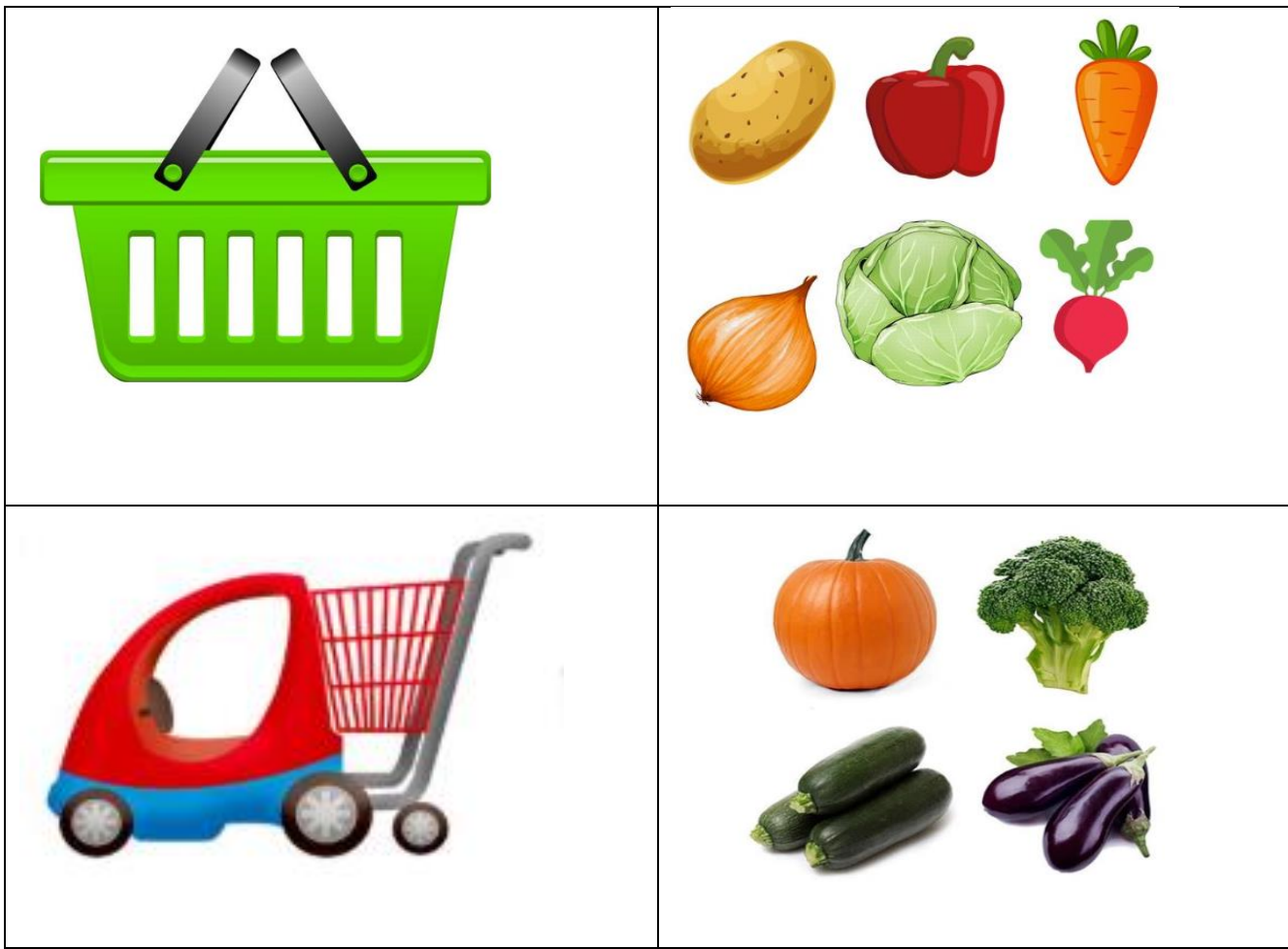
3. Savdo va oila byudjeti. "Ehtiyoj" va "foydalilik" tushunchalarini birlashtirish Qaysi xaridlarni kutayotganingizni muhokama qiling: agar tvorog bo'lsa, unda qanday, qaysi paketda, qanday saqlash muddati bilan, qanday narxda. Bu mahsulotlarni foydasi-buvimga 1 foizli tvorog, ukamga 2.5 foizligi. Buguncha bizga 10 dona tuxum kerak. Ehtiyojimizga moslab xarid qilamiz.

4. Muvaffaqiyatli savdo. Bolalarga amalga oshirilgan savdo yuzasidan fikr almashish. Bolaga ortgan pulni hisoblash. Tejamkorlikka o'rgatish.

Qo'shimcha: Bolalar bilan mayda tanga pullarni soni bo'yicha ajratish. Bolalarga do'konlardagi saxovat peshlavhalari va xayriya qutilari haqida tushuncha berish.

E'tiborga molik jihat: Bolalarga savdo qilish, pul sarflash bilan birga pul tejash, pulni ishlatishdagi savdo qoidalarini ham tushuntirish. Oila byudjetiga asosan savdo qilish tovarlarni toifalarga ajratilishi, xaridorlari mavjud pulga qarab tovarlarni tanlash imkoni haqida tushuntirish.





4. “Pul” didaktik o‘yini.

Maqsad: “Pul” tushunchasi bilan tanishtirish.

Faoliyatning borishi: Bolalarga pul, uning turlari, insonlar ushuni pulning zaruriyati, mahsulotlarning narxi va uni nimaga bog‘liqligi, arzon va qimmatbaho mahsulotlar haqida tushuncha beriladi. Milliy pul, uning turlari, vazifalari haqida bolalarga iqtisodiy bilim beriladi.

O‘yin vazifalari:

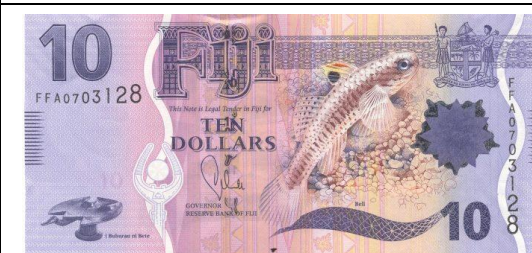
1. Bolaga pul, uning turlari, insonlar ushuni pulning zaruriyati, mahsulotlarning narxi va uni nimaga bog‘liqligi haqida fikr berish.

2. Bolaga “pul” — nima?, milliy pulimiz haqida to‘liq ma’lumot beriladi. Naqd pul, narx — “tannarx”, “foйда”, “zarar” ishlab chiqarish shakllari to‘g‘risida to‘liq ma’lumot beriladi.

3. “Ehtiyoj” va “foydalilik” tushunchalarini birlashtirish.

O‘yin jarayoni: Bola xaridor va sotuvchisi qiyofasida tovarlarni toifalarga ajratadi. Bolalar xaridor mavjud pulga qarab tovarlarni tanlashga. Sotuvchi bola pul birligiga qarab xarid qilish, sotish jarayonlarini amalga oshiradi.







UZBEKISTAN



TAJIKISTAN

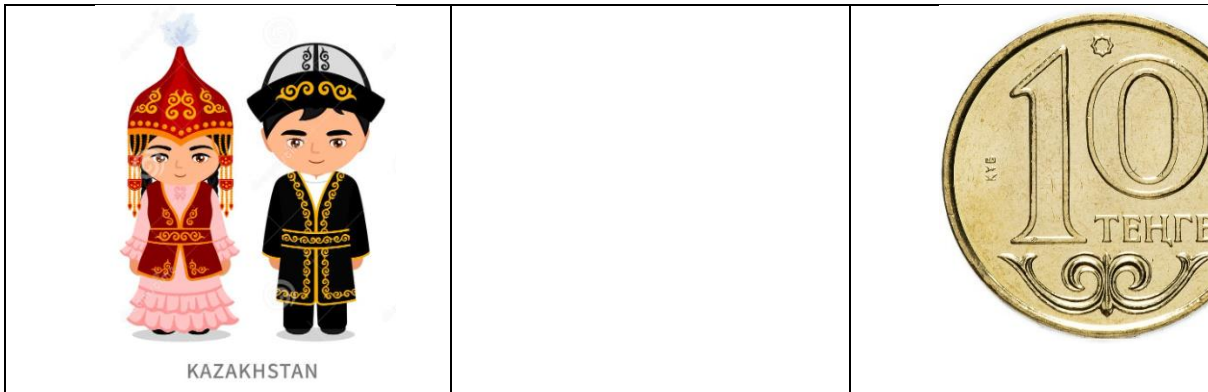


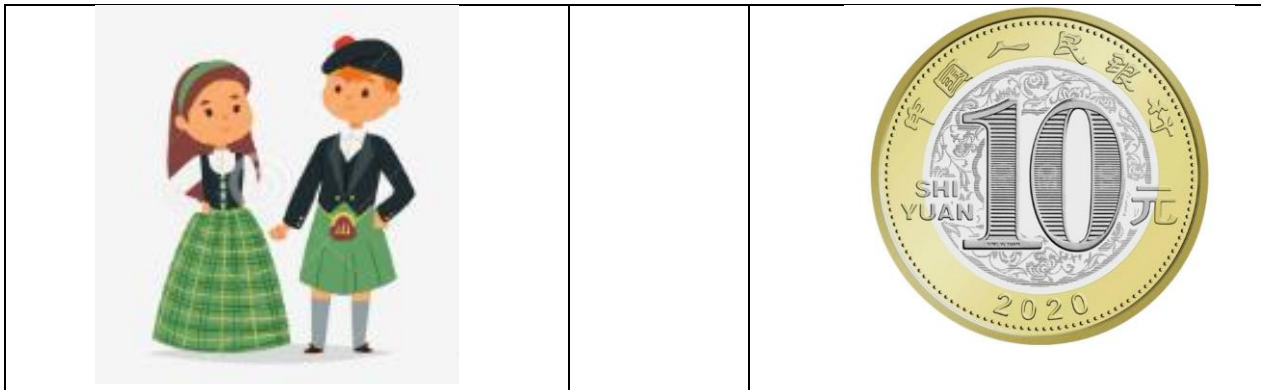
TURKMENISTAN



KYRGYZSTAN







Nazorat savollari

- 1.O‘yin orqali ta’lim jarayonida iqtisodiy tarbiya qanday tashkil etiladi?
- 2.Bozor va pul tushunchasi qanday o‘rgatiladi?
- 3.Oila bilan hamkorlik ishlarida qanday ishlarni rejalaysiz?
4. “Tejamkor bola” o‘yinli ta’lim faoliyati mavzusida 5-7 yoshli bolalar uchun resurslarga qanday talab belgilangan?
5. O‘zbekistonning yangi banknotalari dizaynini o‘ylab toping?
- 6.Erkin savdo uchun qanday resurslarni taklif etasiz?

O‘Z-O‘ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR

1.	Moliyaviy savodxonlik nima?	Pulni to‘g‘ri boshqarish va rejalashtirish	Pulni faqat sarflash	Faqat boy bo‘lish	Pulni yig‘maslik	1
2.	Pul nimaga xizmat qiladi?	Tovar va xizmatlar sotib olish uchun	O‘yin uchun	Befoyda narsa	Faqat saqlash uchun	1
3.	Daromad deganda nimani tushunasiz?	Topilgan pul	Qarzdorlik	Sovg‘a	Sarflangan pul	1
4.	Xarajat bu —	Pul sarflash	Pul topish	Pulni tejash	Pulni yashirish	1
5.	Tejamkorlik nima?	Pulni oqilona ishlatish	Pulni yo‘qotish	Pulni behuda sarflash	Pul bermaslik	1
6.	Oila byudjeti nima?	Oila daromad va xarajatlari rejasi	Oila uyi	Oila a‘zolari soni	Oila bayrami	1
7.	Jamg‘arma nima uchun kerak?	Kelajak ehtiyojlari uchun	Pulni bekor qilish uchun	Pulni yo‘qotish uchun	Faqat bolalar uchun	1
8.	Bank nima?	Pulni saqlash va moliyaviy xizmat ko‘rsatuvchi tashkilot	Maktab	Zavod	Do‘kon	1
9.	Kredit nima?	Ma’lum muddatga olingan qarz	Sovg‘a pul	O‘z puli	Ish haqi	1
10.	Qarzni qaytarmaslik nimaga olib keladi?	Moliyaviy muammolarga	Muammo bo‘lmaydi	Boylikka	Sovg‘alarga	1
11.	Pulni qayerda saqlash xavfsizroq?	Bankda	Cho‘ntakda	Ko‘chada	Uyda ochiq joyda	1
12.	Moliyaviy intizom bu —	Pulni reja asosida ishlatish	Pulni bermaslik	Pulni yashirish	Pulni tartibsiz sarflash	1
13.	Bolalarda moliyaviy savodxonlik qachon shakllantiriladi?	Maktabgacha yoshdan	Faqat universitetda	Faqat kattalikda	Hech qachon	1
14.	Moliyaviy savodli inson qanday bo‘ladi?	Pulni oqilona boshqaradi	Pulni behuda sarflaydi	Pulni yoqtirmaydi	Pulni rejasiz ishlatadi	1

15.	Narx nima?	Tovarning bahosi	Pul miqdori	Jamg'arma	Ish haqi	1
16.	Moliyaviy savodxonlik nimani o'rgatadi?	Pulni to'g'ri boshqarishni	Pulni behuda sarflaydi	Faqat boy bo'lishni	Puldan voz kechishni	1

MODUL YUZASIDAN MALAKA ISHI MAVZULARI:

1. “Pul” didaktik o‘yin ishlanmasi(ishlanma va tarqatmalar)
2. “Bola va birgalikda savdo” o‘yini o‘yin ishlanmasi(ishlanma va tarqatmalar)
3. “Bola va tartibli savdo” o‘yin ishlanmasi(ishlanma va tarqatmalar)
4. Transport vositalari – hayotimizda muhim yordamchilar” ta’lim-tarbiya jarayon ishlanmasi.(ishlanma va tarqatmalar)
5. “Bola va erkin savdo” o‘yin ishlanmasi(ishlanma va tarqatmalar)
6. “Qadimgi va zamonaviy pullar” o‘yin ishlanmasi(ishlanma va tarqatmalar)

TARQATMA MATERIALLAR

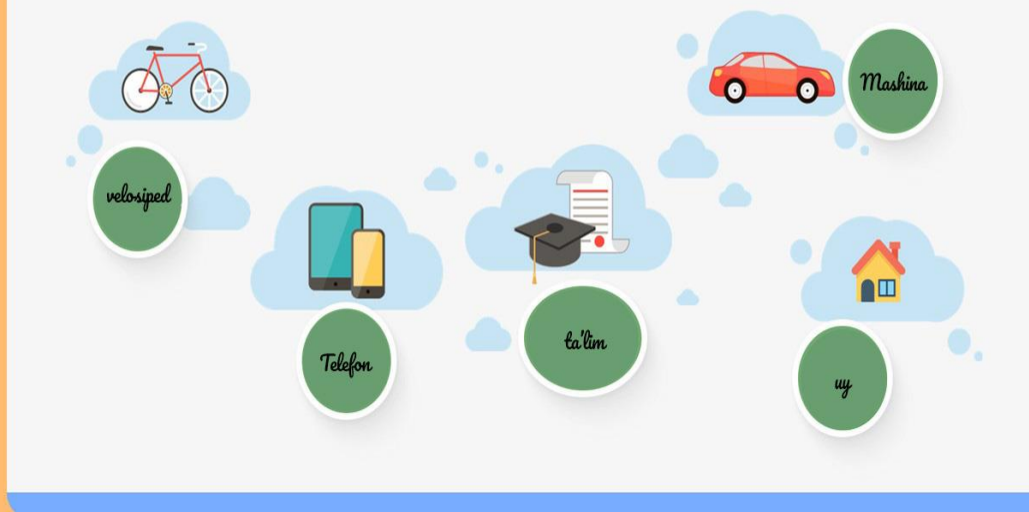


Amalda ishlatiladigan pullar



Moliyaviy maqsadlar.....

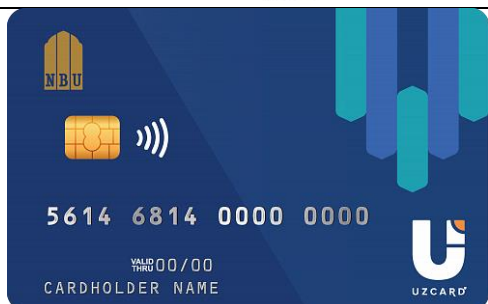
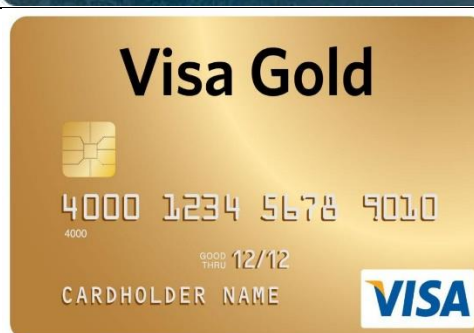
Moliyaviy maqsadlarimiz qanday o'zgarib boradi?

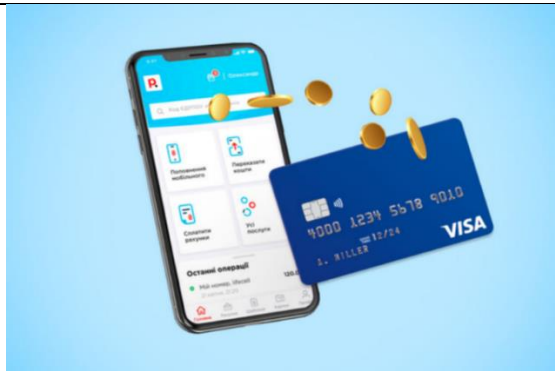




Ism: _____
 Familiya: _____
 Sana: _____

O'zbekistonning yangi banknotalari dizaynini o'ylab toping





ATAMALAR IZOHLI LUG‘ATI

Bankomat – bu bank xodimlarining ishtirokisiz bank operatsiyalarini amalga oshirish uchun avtomatlashtirilgan qurilma. Bankomat oddiy so‘zlar bilan aytganda, 24 soat ishlaydigan va bank kartasida asosiy moliyaviy operatsiyalarni amalga oshiradigan elektron kassir.

Inkassatsiya – bu kompaniyalar yoki bank tomonidan taqdim etiladigan pul mablag‘larini yig‘ish va tashish bo‘yicha faoliyat. Mazmunan, bu pullarni qabul qilish, tashish va kassaga topshirish bo‘yicha xizmat.

Yondashuv – pedagogning muayyan xarakterli o‘zaro bog‘liq g‘oyalar, tushunchalar va pedagogik faoliyat usullaridan foydalanishga da‘vat etuvchi metodologik yo‘nalishidir;

Predmetli-rivojlantiruvchi ta’lim muhiti – bolaning rivojlanishini ta’minlovchi shart-sharoitlar munosabatlarini belgilovchi asosiy xususiyatlar (o‘yinlar, predmetlar va o‘yin materiallari, o‘quv qo‘llanmalari, bolalar uchun turli xil tadbirlarni bajarish uchun jihozlar);

O‘quv yili – ta’lim tashkilotlarida bir o‘quv kursini tugallashga mo‘ljallangan o‘quv faoliyati davri;

Ta’lim bosqichi – bu bosqich ta’lim turlarining o‘ziga xos o‘quv dasturi yakunlanganligini ko‘rsatuvchi bosqichdir.

Hujjatlashtirish – boshqaruv jarayonini amalga oshirishning majburiy sharti bo‘lib, u o‘zida belgilangan shakllarga ko‘ra zaruriy axborotlarning yozuvlarini namoyon qiladi.

Maktabgacha yoshlik – bola rivojlanishining moslashuvchanligi, egiluvchanligi, uning rivojlanishi uchun variantlar turli-tumanligi, bevositaligi va beixtiyorligi.

Bola faolligining harakatli shakli – asosiy harakatlarni o‘zlashtirish.

Bola faolligining tasviriy shakli – chizish, yasash, applikatsiya.

Ta’limni individuallashtirish – bolani qo‘llab-quvvatlash, uning ta’lim trayektoriyasini qurish yoki uning rivojlanish xususiyatlarini professional tuzatish.

FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida. O'RQ-595-son. 2019-yil 16-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. 157-son. 2024-yil 27-mart.
3. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. PQ-4312-sonli qaror. 2019-yil 8-may.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son qarori
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2025-yil 29-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkiloti va pedagoglarning ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 323-sonli buyrug'i.
7. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)
8. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022
9. Abdullayeva, N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020. – 104 b.
10. Groshyeva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabayeva D.A., Gulyamova N.B., Miftayeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T — 2020
11. Красноперова И.В. Катта мактабгача ёшдаги болаларнинг молиявий саводхонлиги асосларини шакллантиришга замонавий ёндашувлар / Вестник Шадринского государственного педагогического университета. – 2023 йил. – Но 1 (57). – 14-20-бетлар.
12. Галкина Л.Н. Катта мактабгача ёшдаги болаларда иқтисодий қобилиятларни ривожлантириш . – 2010. — Но 4. – 42-бет.
13. Зинов'ева Т.А. Педагогические условия развития финансового грамотности у старших дошкольников . – 2020 йил. — Но 1 (28). – 36-38-бетлар.
14. Кларина Л.М. Уроки гнома Эсонома и феи Экологии [Гноме Эсонома ва экология периси дарслари]. Москва, ВИТА-ПРЕСС публ., 1995. – 40 бет.

15. Курак Э.А. Иқтисодиёт воспитанийе дошкол'ников: примерная программа, перспективное планирование, конспекты занятий. Москва, Сфера публ., 2002. – 80 бет.
16. Стакхович Л.В., Семенова Э.В., Рйжанановская Л.Ю. Москва: ВИТА-ПРЕСС, 2019. – 32 бет.
17. Шатова А.Д. Тропинка в экономика: программа, методические рекомендации, конспекты занятий с детей 5–7 лет . Москва , Вентана-Граф публ., 2015. – 176 бет.
18. Maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy ta'limi: moliyaviy savodxonlik uchun zaruriy shartlarni shakllantirish: maktabgacha ta'limning taxminiy qisman ta'lim dasturi. 5-7 yoshdagi bolalar uchun
19. Buyuk Britaniyaning moliyaviy farovonlik strategiyasi [Elektron resurs] // Upside.
20. Early ears foundation stage legal framework for group and school-based providers [Electronic resource] // Department for Education, UK. 10.05.2024.
21. <https://avloniy.uz/uz>
22. <https://ru.wikipedia.org>
23. <https://www.oecd.org/>
24. <http://www.gov.uz>